

OSLOBOĐENJE HRVATSKIH GRADOVA

Prije 75 godina, u završnim operacijama jedinice Jugoslavenske armije zatvorile su обруč oko njemačko-kvislinške vojne grupacije na Balkanu. Otpočelo je konačno oslobođenje Hrvatske. U krvavim i teškim borbama, napokon je 15. svibnja skršen i posljednji otpor neprijateljskih snaga

Prije početka završnih operacija u ožujku 1945., u operativnom pogledu Trećoj armiji potčinjeni su 6. korpus (12. i 40. divizija), 10. korpus zagrebački (32. i 33. divizija i Zagorska brigada). U zoru, 12. travnja započeo je napad jedinica Prve armije (u njezinom sastavu bila je i 6. lička proleterska divizija) za proboj Srijemskog fronta. Do kraja dana oslobođeni su Vukovar, Borovo, Negoslavci i Županja. Slijedećeg dana nastavljeno je napredovanje. Oslobođanjem Vinkovaca, Prva armija je probila Srijemski front na cijeloj dubini i otvorila put za prodor prema Zagrebu. Usporedo s Prvom armijom, nastupala je i Treća armija. Njene glavne snage (16. i 36. divizija) noću 11/12. travnja prešle su Dravu na području Valpova, dok su njena 51. divizija i Osječka brigada 12. slavonske divizije forsirale Dravu kod Osijeka i Dunav kod Dalja. Razbivši neprijateljske snage na desnoj obali Drave, jedinice Treće armije prodrle su prema Našicama i zajedno s jedinicama 6. korpusa, 16. travnja ujutro oslobodile Našice. Istodobno je lijevo krilo Treće armije (51. divizija i Osječka brigada), 14. travnja prodrlo u Osijek i oslobodilo grad. Tako je stvorena breša u obrambenoj liniji njemačkog 34. korpusa sjeverno od Đakova.

Jedinice Prve armije produžile su napad. Dana 16. travnja oslobodile su Đakovo, 20. travnja Slavonski Brod i Pleternicu, a 21. travnja Slavonsku Požegu, te do 25. travnja Novu Gradišku i Okučane. Treća armija je od 16. do 21. travnja razbila više uzastopnih obrambenih položaja i oslobodila Orahovicu, Podravsku Slatinu i Suhopolje. U teškim borbama koje su trajale od 21. do 18. travnja jedinice Treće armije zajedno s 32. i 33. divizijom 10. korpusa zagrebačkog oslobodile su Viroviticu. U sastavu Druge armije, uz ostale, bila je i 28. slavonska divizija i 34. divizija 4. korpusa. Bosanski Brod oslobođen je 20. travnja a četiri dana kasnije Bosanska i Stara Gradiška. Ubrzo je štab Druge armije formirao Unsku operativnu grupu divizija (u sastavu i 28. slavonska divizija) i Karlovačku grupu divizija sa zadatkom da izbiju u Turopolje i zajedno s 8. i 34. divizijom 4. korpusa ovladaju Ogulinom i oslobode Karlovac. Na osnovi direktive GŠ JA od 14. travnja, odlučeno je da se glavnim snagama Četvrte armije probiju neprijateljske linije Rijeka-Klana i nastavi nastupanje ka Trstu, a da s manjim dijelom svojih snaga izvrši preko Cresa i Lošinja desant u Istru i preko Buzeta prodre ka Trstu.

U borbama 17. i 18. travnja, 43. divizija oslobodila je Mrzle Vodice, 13. divizija Lokve, 19. divizija Fužine, Zlobin i Kraljevicu a 26. divizija i Kvarnerski odred mornaričke pješadije izvršili su desant na otok Krk i oslobodili ga. Do 20. travnja, 13. divizija odbacila je neprijatelja preko Rječine, dok je 19. divizija ojačana 12. brigadom 26. divizije oslobodila Bakar a 21. travnja Sušak. Jedinice 9. divizije i Kvarnerskog odreda iskrcale su se 20. travnja na Cresu i Lošinju, gdje su potpuno uništile snage neprijatelja na tim otocima. Dana 21. travnja započele su žestoke borbe na njemačkoj glavnoj obrambenoj liniji između Snežnika, Klane i Rijeke. Trinaesta divizija je tog dana ovladala Klanom koju je međutim neprijatelj protunapadom ponovo zauzeo. Dana 23. travnja rasformiran je štab 11. korpusa i njegove divizije su neposredno potčinjene štabu Četvrtе armije. U to se vrijeme situacija na krilima Četvrtе armije znatno povoljnije razvijala. Deveta divizija se od 24. do 27. travnja iskrcala na obali Istre kod Moščeničke Drage i Brseča, slijedećeg dana oslobodila Lovran i Opatiju. Jedinice 9. divizije oslobodile su Plomin, Labin i Rašu.

Sporazumom u Caserti 29. travnja, kapitulirale su njemačke snage u Italiji (Grupa armija „C“) i prestale s otporom prema zapadnim saveznicima. Međutim, Nijemci su nastavili s velikom upornošću borbe protiv JA, kako bi onemogućili zapadnim saveznicima da prvi uđu u Trst. Uz snažnu podršku tršćanskih, slovenskih i talijanskih antifašista, 1. i 2. svibnja slomljen je otpor Nijemaca u Trstu. Kao prvi saveznički brod uplovio je 5. svibnja u tršćansku luku patrolni čamac PČ 8 Udarnik Jugoslavenske mornarice. U zoru 3. svibnja, 19. divizija oslobodila je Rijeku i Kastav a 2. brigada 9. divizije oslobodila je Volosko. Ostaci 97. njemačkog korpusa bili su kod Ilirske Bistrice sabijeni u obruč, tučeni unakrsnom vatrom, te je štab njemačkog korpusa bio prisiljen 7. svibnja kapitulirati. Kvarnerski odred mornaričke pješadije uz sudjelovanje Istarskog partizanskog odreda probio se 3. svibnja u Pulu i 7. svibnja uz podršku Kvarnerskog pomorskog sastava prisilio na predaju njemački garnizon na poluotoku Muzilu. Prva brigada 43. divizije oslobodila je 6. svibnja Pazin. Jedinice Četvrtе armije sudjelovale su i u borbama za oslobođenje Slovenije.

Treća armija je u teškim borbama, koje su trajale od 26. do 29. travnja, probila neprijateljsku obranu na Bilogori, prisilila ga na povlačenje i oslobodila 2. svibnja Đurđevac, 5. svibnja nakon uličnih borbi Bjelovar a 6. svibnja Koprivnicu. Nastavljajući gonjenje neprijatelja, 6. svibnja razbila je njegovu grupaciju u rajonu Ludbrega, oslobodila Križevce i 7. svibnja izbila pred Varaždin. Kako je njemačka komanda u Varaždinu odbila odstupiti po odredbama objavljene bezuvjetne kapitulacije Njemačke, 51. divizija prešla je u opći napad i nakon trosatne borbe oslobodila barokni grad. Istog dana (8. svibnja) je 36. divizija oslobodila Varaždinske Toplice, a 32. divizija Miholjac. Jedinice Prve armije su od 25. do 30. travnja vodile žestoke borbe sa snagama njemačkog 21. brdskog korpusa na rijeci Ilovi, kada su ga prisilile na povlačenje. Petog svibnja oslobođena je Čazma, 6. svibnja Ivanić-Grad, 7. svibnja Božjakovina i Dugo Selo, a 8. svibnja oko 20. sati tenkovi i prednji dijelovi 21. Divizije ušli su u Sesvete.

Unska operativna grupa divizija Druge armije, 28. travnja oslobodila je Bosansku Dubicu. Nakon ogorčenih borbi koje su trajale do 2. svibnja razbila je neprijateljska uporišta i oslobodila Hrvatsku Dubicu, Bosansku i Hrvatsku Kostajnicu, Dobrljin, Dvor na Uni i Bosanski Novi. U nadiranju prema Zagrebu oslobodila je 5. svibnja Petrinju i Sunju i izbila na cestu Karlovac-Zagreb onemogućivši time povlačenje neprijatelja iz Karlovca prema Zagrebu. Karlovačka operativna grupa divizija izbila je 30. travnja u rajon Karlovca, gdje je u njezin sastav ušla 34. divizija 4. korpusa. U borbama koje su trajale od 1. do 7. svibnja Karlovac je oslobođen i neprijateljske snage su prisiljene povući se u pravcu Jastrebarskog, Samobora i Kostanjevice. Prilikom napuštanja Karlovca Nijemci su digli u zrak sve mostove na Kupi i Korani i mnoge industrijske objekte. Nakon oslobođenja Karlovca, Druga armija gonila je neprijatelja: 4. divizija upućena je prema Brežicama, 10. divizija ka Krškom, 3. divizija k Novom Mestu, dok su 45., 28. i 39. divizija nastupale prema Zagrebu. Osmog svibnja jedinice JA oslobodile su Zagreb. Jedinice Treće armije, svladavši otpor njemačko-ustaških zaštitnica, oslobodile su 9. svibnja Ptuj, Novi Marof i Krapinu. Jedinice Prve armije su 10. svibnja čistile okolicu Zagreba od razbijenih neprijateljskih grupa, pa su tako razoružale grupacije neprijatelja na Sljemenu, u rajonu Donjeg Bukovca, kod Klanjca i kod Stare Vasi. Jedinice Druge armije su u toku 8. svibnja i noću između 8/9. svibnja očistile Zagreb od zaostalih ustaško-domobrantskih grupa a 9. svibnja oslobodile Samobor i Kostanjevicu.

I nakon službene kapitulacije Njemačke prema kojoj su neprijateljstva imala prestati 8. svibnja 1945., u 23 sata, njemačka vojska i kvislinške snage nastavile su pružati organizirani otpor i povlačiti se prema Austriji. Zajedno s njemačkim, ustaško-domobrantskim i četničkim formacijama povlačili su se i ratni zločinci, brojni petokolonaši, narodni izdajnici i okupatorski suradnici. Komandant Grupe armije „E“ general-pukovnik Aleksandar Lohr pokušao je koncentracijom svojih snaga (dvadeset dvije njemačke i petnaestak kvislinških divizija) na dobro utvrđenoj liniji Drava-Bilogora-Ilova-Una-Kupa-Karlovac-Rijeka upornom obranom dobiti na vremenu i omogućiti uredno povlačenje prema Austriji. Međutim, jedinice JA onemogućile su namjeru neprijatelja da izvuče glavninu svojih snaga u Austriju i ostvarile operativnu zamisao okruženja i uništenja, odnosno zarobljavanja njemačko-kvislinških snaga.

U krvavim i teškim borbama, napokon je 15. svibnja 1945. godine Jugoslavenska armija skršila i posljednji otpor neprijateljskih naga. Jugoslavenska armija jedina je saveznička vojska u Drugom svjetskom ratu kojoj je pored Crvene armije i američke i britanske vojske, povjereno samostalno djelovanje na jednoj od glavnih fronta. Dakako, oslobodilački rat naroda Jugoslavije bio je i prvorazredni vojni i politički doprinos pobjedi antihitlerovske koalicije.

Bojan **Mirosavljev**